

Spatial differences of development quality in rural areas of Lorestan province

Mehrshad Toulabi Nejad^{1*}, Monireh Ghofran², Mania Toulabi Nejad³ and Asiyeh Sepahvand⁴

Article history:
Submitted: 20 November 2023
Revised: 6 January 2024
Accepted: 2 April 2024
Available Onlin: 2 April 2024

How to cite this article:
Toulabi Nejad, M., Ghofran, M., Toulabi Nejad, M., and Sepahvand, A. 2025. Spatial differences of development quality in rural areas of Lorestan province, *Rural Development Strategies*, 12(1):109-131.
DOI: 10.22048/rdsj.2024.426093.2146

Abstract

Investigating the regional differences in the quality of development in rural areas is an important prerequisite for formulating specific programs and policies of rural restoration and recreation. The actual state of rural development can also be evaluated through development indicators. Therefore, the present study seeks to examine the quality of rural development at the regional level and its space inequalities in Lorestan province. This study is descriptive-analytical in nature and practical in purpose, following a positivist research approach. Data for the study were collected through two main sources: objective information (secondary statistics and data) and expert-derived insights (subjective or mental data). The statistical population for the mental data component consisted of experts from various fields. A total of 50 experts were selected using a purposive non-probability sampling method to complete the questionnaire. The research employed a combination of hierarchical analysis and spatial correlation techniques to examine the elements and indicators of rural development quality and their spatial patterns in Lorestan Province in the year 1402 (2023–2024). The results showed that the elements of rural development quality in Lorestan province include four dimensions of weight development (0.161), environmental biodiversity (0.159), industrial resuscitation and development (0.129) and rural wealth/economy (0.125). Space Pattern of Rural Development Quality in Lorestan Province showed that there are obvious space differences in each of the dimensions of rural development. The quality of rural development in Lorestan province consists of a north-south pattern (in central), east, west and the "Highest-Balas-Kam-Most-Most" center. The identified spatial pattern can be used to determine distinct development paths and improve the quality of rural development. Improving the livelihoods of residents, optimizing industrial structure and workflow, enhancing rural job opportunities and improving employment quality, creating educational facilities to enhance human resource knowledge and enhancing rural wealth and economy.

Keywords: Space Differences, Development Quality, Rural Areas, Lorestan Province.

- 1- Lecturer at Lorestan University and post-doctoral researcher, Department of Human Geography and Applied Sciences, Faculty of Earth Sciences, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran
- 2- PhD student in Geography and Rural Planning, Sistan and Baluchistan University, Zahedan, Iran.
- 3- Lecturer at the Department of Education of Poldakhtar township, Poldakhtar, Iran
- 4 - PhD student in political geography, Faculty of Geographical Sciences, Kharazmi University, Tehran, Iran

Corresponding Author: mehrshad_t65@yahoo.com

© 2022, University of Torbat Heydarieh. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>).

مقاله پژوهشی

تفاوت‌های فضایی کیفیت توسعه در مناطق روستایی استان لرستان

مهرشاد طولابی نژاد^{۱*}، منیره غفران^۲، مانیا طولابی نژاد^۳ و آسیه سپهوند^۴

تاریخ دریافت: ۲۹ آبان ۱۴۰۲

تاریخ بازنگری: ۱۶ دی ۱۴۰۲

تاریخ پذیرش: ۱۴ فروردین ۱۴۰۳

چکیده

بررسی تفاوت‌های منطقه‌ای کیفیت توسعه در مناطق روستایی پیش‌نیاز مهمی برای تدوین برنامه‌ها و سیاست‌های خاص احیاء و بازآفرینی روستایی است. وضعیت واقعی توسعه روستایی نیز از طریق شاخص‌های توسعه قابل ارزیابی است. از این رو، پژوهش حاضر تلاش می‌کند تا کیفیت توسعه روستایی در سطح منطقه و نابرابری‌های فضایی آن در استان لرستان را مورد بررسی قرار دهد. تحقیق حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر روش انجام، توصیفی-تحلیلی می‌باشد. رویکرد پژوهش نیز اثبات‌گرایانه و پوزیتیویسم است. اطلاعات و داده‌های این پژوهش به دو صورت اطلاعات و داده‌های واقع‌گرایانه (آمار و اطلاعات ثانویه) و داده‌های استخراج شده از نظر کارشناسان (اطلاعات ذهنی) گردآوری شد. جامعه آماری پژوهش در بخش ذهنی، شامل کارشناسان در رشته‌های مختلف بوده که با استفاده از روش نمونه‌گیری غیر احتمالی هدفمند ۵۰ نمونه برای تکمیل پرسش‌نامه انتخاب شد. با ترکیبی از روش تحلیل سلسله مراتبی و مدل خود همبستگی فضایی عناصر و شاخص‌های کیفیت توسعه روستایی و الگوی فضایی آن در استان لرستان در سال ۱۴۰۲ انجام شد. نتایج نشان داد که عناصر کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان شامل چهار بعد توسعه اجتماعی با وزن (۰/۱۶۱)، زیست‌پذیری محیطی (۰/۱۵۹)، احیاء و توسعه صنعتی (۰/۱۲۹) و ثروت/اقتصاد روستایی با وزن (۰/۱۲۵) هستند. الگوی فضایی کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان نشان داد که در هر یک از ابعاد کیفیت توسعه روستایی تفاوت‌های فضایی آشکاری وجود دارد. کیفیت توسعه مناطق روستایی در استان لرستان از یک الگوی شمال به جنوب (در مرکز)، شرق، غرب و مرکز «بالاترین-بالا-کم-پایین‌ترین» تشکیل شده است. الگوی فضایی شناسایی شده برای تعیین مسیرهای توسعه متمایز و بالا بردن کیفیت توسعه روستایی قابل استفاده است. بهبود ساختار معیشتی ساکنان، بهینه‌سازی ساختار صنعتی و گردش کار، افزایش فرصت‌های شغلی روستایی و بهبود کیفیت اشتغال، ایجاد امکانات آموزشی به منظور ارتقای دانش منابع انسانی و تقویت ثروت و اقتصاد روستاها پیشنهاداتی کلی در جهت افزایش کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان می‌باشد.

کلمات کلیدی: تفاوت‌های فضایی، کیفیت توسعه، مناطق روستایی، استان لرستان

- ۱- مدرس دانشگاه لرستان و پژوهشگر پسا دکترا گروه جغرافیای انسانی و آمایش، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران
- ۲- دانشجوی دکترای جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران.
- ۳- مدرس اداره آموزش و پرورش شهرستان پلدختر، پلدختر، ایران.
- ۴- دانشجوی دکترای جغرافیای سیاسی، دانشکده علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.
(نویسنده مسئول: mehrshad_t65@yahoo.com)

علیرغم کاهش تفاوت‌ها بین مناطق روستایی و شهری، هنوز هم محدودیت‌های متعددی وجود دارد که جهان روستایی باید با آنها دست و پنجه نرم کند (آبرئو و مسیاس^۱، ۲۰۲۰). بسیاری از مناطق روستایی در سراسر جهان (به جزء بخش‌هایی از اروپای غربی، آمریکای شمالی و کانادا و غیره) با عملکرد ضعیف اقتصادی-اجتماعی و توسعه منفی مشخص می‌شوند (داکس و فیشر^۲، ۲۰۱۸) و شدت نابرابری در بین مناطق روستایی در حال افزایش است (فیض‌آبادی و ملکی، ۱۳۹۷). روستاها در جهان توسعه نیافته با کاهش مداوم جمعیت مواجه هستند (اسکوترسا^۳، ۲۰۲۲) که از نیمه دوم قرن بیستم این روند منفی بر اکثر اقتصادهای توسعه یافته تأثیر گذاشته است (آلادوس^۴ و همکاران، ۲۰۱۴). در این شرایط توجه به توسعه روستایی موضوعی حیاتی و مهم برای پاسخگویی به چالش‌های فعلی و چالش‌های بالقوه آینده مناطق روستایی است (لونگ^۵ و همکاران، ۲۰۲۲). به همین خاطر توسعه روستایی به طور گسترده‌ای به عنوان ابزاری برای توسعه اقتصادی هر منطقه توسط سیاست‌گذاران مورد تأکید قرار گرفته است (سینگ و کومار^۶، ۲۰۲۳). امروزه نیز توسعه روستاها در کانون طیفی از ابتکارات، تلاش‌ها و برنامه‌ها در سطوح محلی و ملی قرار گرفته است (دوان^۷، ۲۰۲۲). از سویی دیگر و همانطوری که گاندی به شدت تأکید کرده، رفع چالش‌های جامعه و رفاه جامعه به طور مستقیم با توسعه مناطق روستایی مرتبط است (زیشان و کاپی-آرازل^۸، ۲۰۲۳). در واقع توسعه روستایی راهبردی برای آوردن

روستاها در مسیر توسعه است (حسوند و طولابی‌نژاد، ۱۴۰۱) و ارزیابی توسعه روستایی و سنجش کیفیت توسعه روستایی همیشه یک موضوع تحقیقاتی بین‌المللی محبوب است (وو^۹ و همکاران، ۲۰۲۳). بسیاری از محققان برای دستیابی به مدل جدید برای سنجش توسعه روستایی که هم در سیاست و هم در عمل ظاهر شود، مطالعات بسیاری انجام داده‌اند که نشان دهنده اهمیت توسعه روستایی و سنجش کیفیت آن در اکثر کشورهای دنیا است (ون در پلوگ^{۱۰} و همکاران، ۲۰۱۷). همچنین برنامه-ریزی روستایی و سیاست‌های توسعه روستایی نیاز به درک عناصر و شاخص‌های توسعه روستایی دارد (لی^{۱۱} و همکاران، ۲۰۱۵). به‌ویژه، سیاست‌های مؤثر توسعه روستایی باید بر اساس طبقه‌بندی دقیق از انواع ویژگی‌های اساسی منطقه صورت گیرد (گلومسر^{۱۲} و همکاران، ۲۰۰۹). چنین چارچوبی امکان شناسایی نیازها و فرصت‌ها را در مناطق روستایی فراهم می‌کند (بوجدانوف^{۱۳} و همکاران، ۲۰۰۹). همچنین بررسی تفاوت‌های منطقه‌ای کیفیت توسعه روستایی پیش‌نیاز مهمی برای تدوین برنامه‌ها و سیاست‌های خاص احیاء و بازآفرینی روستایی است. وضعیت واقعی توسعه روستایی نیز از طریق شاخص‌های توسعه قابل ارزیابی است. لذا برای تقویت و توسعه روستایی استفاده از عناصر و شاخص‌های توسعه و تدوین سیاست‌های توسعه روستایی و جلوگیری از ایجاد چالش‌های جدید روستایی، توجه به کیفیت توسعه روستایی بر اساس ویژگی‌های منطقه‌ای که امکان ارزیابی دقیق سطح توسعه، سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه روستایی را فراهم کند، لازم و ضروری است.

در مناطق روستایی استان لرستان به عنوان منطقه مورد مطالعه این پژوهش با وجود پتانسیل‌های فراوانی چون منابع آب

-
- 1- Abreu & Mesias
 - 2- Dax & Fischer
 - 3- Escoteresa
 - 4- Alados
 - 5- Long
 - 6- Singh & Kumar
 - 7- Doan
 - 8- Zeeshan & Kappiarathel

-
- 9- Wu
 - 10- Van der Ploeg
 - 11- Li
 - 12- Gulumser
 - 13- Bogdanov

بازبینی قرار گرفته است، ولی هنوز اجماع نظر جامعی در باره معنا و قلمرو خاص آن دیده نمی‌شود. با این حال، اصطلاح توسعه روستایی زیر مجموعه‌ای از واژه گسترده‌تر توسعه می‌باشد (گرین^۱، ۲۰۱۳). از نظر تاریخی، بخش عمده‌ای از سازوکارهای مفهومی توسعه روستایی توسط نظریه پیوستگی روستایی-شهری شکل گرفته است (سینگ^۲، ۲۰۰۹). از نظر بورودینا و پروکوپا^۳ (۲۰۱۹) توسعه روستایی به عنوان یک فرایند چند بعدی نه تنها شامل رشد اقتصادی در مناطق روستایی است بلکه در برگزیده انطباق آن با رفتار انسان، ساختار اجتماعی و سیاسی جوامع روستایی و مشارکت آنها در فرآیندهای توسعه است. از نظر ورن در پلوگ^۴ و همکاران (۲۰۱۲) توسعه روستایی شامل "تعادل پایدار عناصر در حال تغییر" است، و این تداوم و تغییر همواره توسعه روستایی را مشخص کرده است. لذا توسعه روستایی راهبردی برای آوردن روستاها در مسیر توسعه است (رایبنا و ایسینکو^۵، ۲۰۲۱). بدین معنی که توسعه روستایی یک استراتژی اصلی توسعه برای حل مسائل و راهی ضروری برای توسعه روستایی است (رودلا^۶، ۲۰۱۰). هدف از این اقدام بهبود زیرساخت‌های اساسی برای تولید محصولات کشاورزی، حفظ محیط زیست و فرهنگ (کریم و طولابی‌نژاد، ۱۴۰۰)، ارتقاء کیفیت زندگی، بازسازی و جوانسازی مناطق روستایی و افزایش ثروت و زیباسازی روستاها است (ژوو و همکاران^۷، ۲۰۱۸). با این حال که تعاریف توسعه روستایی متفاوت هستند، از نظر انتخاب عناصر و شاخص‌های توسعه روستایی نیز در طول تاریخ شاخص‌های مختلفی با هدف ارزیابی توسعه منطقه‌ای پدیدار

کافی، مراتع و جنگل‌های بلوط در مناطق کوهستانی زاگرس، خاک حاصلخیز، منابع طبیعی بکر جهت رونق گردشگری، همانند مناطق روستایی کشور، با کمبود گزینه‌های امرار معاش و درآمد غیرکشاورزی، سرمایه‌گذاری اندک، عملکرد ضعیف اقتصادی و کاهش مداوم جمعیت روبرو است. از سویی دیگر، در مناطق روستایی این استان نشانه‌هایی مانند کاهش جمعیت روستایی، افزایش سن روستاییان و افزایش میانگین سن آنها (بالا تر از ۵۳ سال) و کاهش عملکرد صنعت روستایی دیده می‌شود که همه این موارد نشان دهنده رکود توسعه روستایی در لرستان می‌باشند. در این شرایط و به منظور حفظ و توسعه روستایی و احیای نواحی روستایی و تجدید حیات روستایی در استان لرستان و رفع مسائل و مشکلات روستاها همانند سایر نقاط کشور و سایر کشورهای دنیا که با مشکلات این‌چنینی روبرو بوده‌اند، لازم است عناصر و شاخص‌های کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان شناسایی شوند. از سویی دیگر و با توجه به اینکه توسعه روستایی وابسته به برنامه‌ها و سیاست‌های توسعه روستایی هستند و تدوین سیاست‌ها بر اساس این ضعف روستاها از نظر شاخص‌ها و عناصر توسعه تدوین می‌شوند، لازم و ضروری است که این عناصر و شاخص‌ها شناسایی شوند و با توجه به این عناصر و شاخص‌ها برای توسعه روستایی برنامه‌ریزی شود و سیاست‌های مناسب روستایی تدوین و ارائه شوند. بنابراین هدف کلی این مقاله بررسی تفاوت‌های منطقه‌ای در کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان است. برای رسیدن به این هدف، سوالات اصلی زیر تدوین شده است:

۱) عناصر و شاخص‌های کیفیت توسعه روستایی در استان

لرستان کدامند؟

۲) تفاوت‌های فضایی کیفیت توسعه روستایی در استان

لرستان چگونه است؟

توسعه روستایی از دیدگاه‌های گوناگون مورد ارزیابی و

1- Green

2- Singh

3- Borodina and Prokopa

4- Van Der Ploeg

5- Rybina and Isaenko

6- Rodela

7- Xu

سیاستی و رفاه روستایی مورد بررسی قرار دادند. آبرو و ماساس^{۱۰} (۲۰۲۲) برای ارزیابی توسعه روستایی از مجموعه‌ای از شاخص‌های کاربردی مانند وضعیت جمعیتی، رفاه اجتماعی، اقتصاد و محیط زیست استفاده کردند. وو^{۱۱} و همکاران (۲۰۲۳) احیاء و توسعه صنعتی، ثروت و اقتصاد روستایی را به عنوان یک استراتژی در ساخت و ساز و سنجش کیفیت توسعه روستایی برجسته کرده‌اند.

برخی سازمان‌ها، مانند اتحادیه اروپا^{۱۲} (۲۰۱۳) یک استراتژی جامع را برای سنجش کیفیت توسعه مناطق روستایی و با هدف حفاظت از محیط زیست و افزایش کیفیت زندگی ساکنان روستایی آغاز کرد. در اصلاحات سال ۲۰۱۳، کمیسیون اروپا توسعه روستایی چند منظوره با تأکید بر زیست‌پذیری روستایی و توسعه اجتماعی برجسته کرد. سازمان همکاری و توسعه اقتصادی^{۱۳} (۲۰۱۹) ترکیبی از شاخص‌های کمی (درآمد، پس-انداز، نسبت اشتغال، قدرت اقتصادی و غیره) و کیفی (تاب‌آوری اقتصادی، کیفی زندگی، وضعیت حقوق مالکیت، بهره‌وری نیروی کار، نسبی زیبایی محیطی و غیره) را برای سنجش توسعه روستایی ارائه کرد.

در ایران تا کنون در زمینه سنجش "سطح کیفیت توسعه روستایی" مطالعه چندانی صورت نگرفته است. هرچند که مطالعات بسیاری در زمینه سنجش سطح توسعه روستایی در کشور انجام گرفته است که برخی از این مطالعات آورده شده است. به عنوان مثال زارعی (۱۳۹۵) بر اساس شاخص‌های اجتماعی و فرهنگی سطح توسعه روستایی را بررسی کردند. فیض‌آبادی و زاهدی (۱۳۹۷)، با استفاده از نابرابری‌های اقتصادی-اجتماعی توسعه در نواحی روستایی ایران را بررسی

شده‌اند (لوپز-پنابود^۱ و همکاران، ۲۰۲۲). البته تفاوت‌های آشکاری بین نظرات و تحقیقات محققان وجود دارد (مورسان^۲ و همکاران، ۲۰۱۹) و محققان عمدتاً مفهوم و ارزیابی توسعه روستایی و عوامل مؤثر بر آن را با روش‌های مختلفی مطالعه می‌کنند (لیو^۳ و همکاران، ۲۰۲۱).

مرور مطالعات در زمینه شاخص‌های سنجش کیفیت توسعه روستایی نشان داد که برخی محققان مانند داکس و فیشر^۴ (۲۰۱۸) بر اساس نیازهای محوری مردم روستاها و نوآوری اجتماعی در روستاها برای سنجش کیفیت توسعه روستایی استفاده کردند. کریلوک-درایسکا^۵ و همکاران (۲۰۲۰) در مطالعه خود وضعیت اجتماعی و اقتصادی روستاها، زیرساخت‌های جمعی روستایی و وضعیت اکولوژیکی طبیعی روستاها را برای سنجش و ارزیابی کیفیت توسعه روستایی به کار گرفتند. ژانگ^۶ و همکاران (۲۰۲۰) کیفیت توسعه روستایی در دلتای رودخانه یانگ تسه در چین را با ترکیب سه بعد «توسعه جمعیتی»، «توسعه صنعتی» و «کاربری زمین» اندازه‌گیری کردند. ما^۷ و همکاران (۲۰۲۰) برای کاوش و بررسی تمایز فضایی سطح کیفیت توسعه روستایی، بر شاخص‌های منطقه‌ای جامع (اقتصادی، اجتماعی، محیطی و فرهنگی) تمرکز کرده‌اند. ویکارو^۸ و همکاران (۲۰۲۱) در مطالعه خود بر اساس حوزه مورد مطالعه، شاخص‌های ارزیابی توسعه روستایی را در سه بعد اقتصادی، اجتماعی و محیطی و طبیعی انتخاب نمودند و با استفاده از آنها به بررسی کیفیت توسعه روستایی پرداختند. گو و لین^۹ (۲۰۲۱) سنجش سطح روستایی را با استفاده از عناصر اقتصادی و اجتماعی، فرهنگی، صنعتی،

1- López-Penabad

2- Muresan

3- Liu

4- Dax & Fischer

5- Kiryluk-Dryjska

6- Zhang

7- Ma

8- Viccaro

9 - Guo & Liu

10- Abreu & Mesias

11- Wu

12- European Union

13- Organisation for Economic Co-operation and Development

در مناطق روستایی استان لرستان استفاده شده است.

مواد و روش‌ها

تحقیق حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش انجام، توصیفی-تحلیلی می‌باشد. در این پژوهش با رویکردی اثبات‌گرایانه یا پوزیتیویسم^۱ که دارای ماهیتی کاربردی بوده و بر روش‌های کمی تأکید دارد، به پیگیری هدف تحقیق که تفاوت‌های منطقه‌ای در کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان است، پرداخته شد. مطالعات نظریه‌ای با استفاده از روش اسنادی تدوین شد. اطلاعات و داده‌های گردآوری شده در این پژوهش به دو صورت انجام گرفته است. در روش اول که اطلاعات و داده‌های واقع‌گرایانه (آمار و اطلاعات ثانویه) نامیده شد^۲ با از منابعی همچون مرکز آمار ایران، معاونت توسعه روستایی و مناطق محروم، دفتر مدیریت بحران و مناطق محروم، داده‌های مرکز بهداشت و درمان، سالنامه‌های آماری استان لرستان، سالنامه آماری روستایی کشور، اطلاعات وبسایت رسمی جهاد کشاورزی استان لرستان، آمار منابع طبیعی و آبخیزداری لرستان، در سال‌های ۱۳۹۵ تا کنون گردآوری شد و با مقایسه داده‌ها و اطلاعات شهرستان‌های استان لرستان، اطلاعات و داده‌های واقع‌گرایانه گردآوری شد. نوع دوم اطلاعات و داده‌های گردآوری شده داده‌ها و اطلاعات ذهنی (بر اساس اطلاعات و داده‌های استخراج شده از نظر کارشناسان) بوده که با استفاده از پرسش‌نامه محقق ساخت، از نظر کارشناسان در استان لرستان استفاده شد و این نوع اطلاعات و داده‌ها گردآوری شد. در واقع در این پژوهش داده‌های واقع‌گرایانه از طریق داده‌های سازمانی و داده‌های ذهنی از طریق پرسش‌نامه کارشناسان جمع‌آوری

کردند. حاجی‌نژاد و همکاران (۱۳۹۹) بر اساس شاخص‌های طبیعی کیفیت زندگی (سطح سواد، امید به زندگی و نرخ مرگ و میر نوزادان) سطح توسعه روستاهای ایران را مورد بررسی قرار دادند. افتخاری و گنجعلی (۱۴۰۰) بر اساس شاخص‌های کالبدی و زیرساختی (راه روستایی، آب لوله کشی، جمع‌آوری زباله، برق، گاز، بانک، مسکن با کیفیت و غیره) به بررسی وضعیت توسعه روستایی پرداختند. رستمعلی‌زاده و نوبخت (۱۴۰۱) بر اساس ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی، ساختار جمعیت و تراکم جمعیت سطح توسعه روستایی را مورد بررسی قرار دادند. حسن‌زاده دوگوری همکاران (۱۴۰۱) با استفاده از شاخص‌های توسعه انسانی و از چهار شاخص بهداشتی یعنی حمام عمومی، مرکز بهداشتی-درمانی، خانه بهداشت و غسالخانه و شاخص‌های آموزشی چون دبستان، مدرسه راهنمایی، دبیرستان و کیفیت فضای آموزشی برای سنجش سطح توسعه روستایی استفاده کردند. احمدی (۱۴۰۱) در مطالعه خود نشان داد که یک توزیع عادلانه می‌تواند دستیابی به توسعه روستایی را تسهیل نماید. در حالی که عدم بهره‌مندی از خدمات عمومی یا توزیع غیریکنواخت و خوشه‌ای آن در سطح آبادی‌ها، می‌تواند مانعی برای توسعه تلقی شود. حیدری و همکاران (۱۴۰۲) از شاخص‌های اجتماعی مانند انسجام، مشارکت، اعتماد و مهارت و آموزش و از شاخص‌های اقتصادی مانند اشتغال، دسترسی به اعتبارات، درآمد و ساختارهای نهادی برای بررسی توسعه روستایی استفاده کردند. بررسی پژوهش‌های داخلی و خارجی نشان داد که مطالعات انجام شده در کشور برای بررسی سطح توسعه روستایی از شاخص‌ها و ابعاد سستی برای توسعه روستایی استفاده کردند. با این حال در پژوهش حاضر از مجموعه‌ای از شاخص‌های کاربردی ذهنی و عینی جدید که مورد تایید سازمان ملل و سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (۲۰۱۹) و برخی محققان بوده، برای بررسی تفاوت‌های منطقه‌ای کیفیت توسعه

1- Positivism

۲- در بخش یافته‌ها نیز دو نوع وزن دهی و رتبه‌بندی صورت گرفت.
۱- روش واقع‌گرایانه و بر اساس داده‌های واقعی و (۲) داده‌های ذهنی که بر اساس نظرات پاسخگویان گردآوری شد.

غیر احتمالی هدفمند ۵۰ نمونه برای تکمیل پرسش‌نامه انتخاب شد. برای پاسخگویی به سوالات تحقیق و تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری (توصیفی و استنباطی) استفاده شد. برای شناسایی عناصر و شاخص‌های کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان (در دو دسته واقع‌گرایانه و ذهنی) و برای تعیین اهمیت و وزن این عناصر و شاخص‌ها از مدل تحلیل شبکه‌ای فازی (FANP) استفاده شد.

گردید. در این پرسش‌نامه از ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌هایی که در جدول ۱ آورده شده استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش در بخش ذهنی، شامل کارشناسان در رشته‌های مختلف مانند جغرافیا (برنامه‌ریزی روستایی، برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، اقتصاد کشاورزی، علوم اجتماعی و جامعه‌شناسی روستایی، کارشناسان جهاد کشاورزی، متخصصان/نخبگان/مدیران/ جوانان روستایی در سراسر استان لرستان می‌باشد. با استفاده از روش نمونه‌گیری

جدول ۱- عناصر/معیار و شاخص‌های تحقیق، به همراه آلفای محاسبه شده

Table 1- Elements/criteria and research indicators, along with calculated alpha

عناصر/معیار	شاخص‌های ثانویه	شاخص‌های سطح سوم	الفای کرونباخ
احیاء و توسعه صنعتی	سطح تولید	وضعیت بهره‌وری نیروی کار نرخ بهره بهره‌وری زمین	۰/۹۶
	ساختار تولید	نسبت اشتغال غیرکشاورزی ضریب رابطه تولیدی شهری-روستایی	
	شرایط تولید	نرخ ساخت و ساز صنعتی نرخ مکانیزاسیون تولید نرخ مؤثر آبیاری زمین‌های کشاورزی	
ثروت و اقتصاد روستایی	سطح اقتصاد جمعی	وضعیت اقتصادی روستاها وضعیت حقوق مالکیت جمعی (تعاونی)	۰/۹۸
	استاندارد زندگی	وضعیت دارایی‌های جمعی وضعیت مصرف مواد غذایی نسبت هزینه‌های درآمدی	
	وضعیت اجتماعی	درصد روستاهای باسواد نرخ امید به زندگی نسبت نیروی کار با تحصیلات عالی	
توسعه اجتماعی	زیرساخت‌های جمعی	پوشش آب لوله کشی پوشش برق سراسری پوشش خدمات بیمه اجتماعی	۰/۸۳
	زیست‌پذیری اکولوژیکی طبیعی	شاخص نسبی زیبایی محیطی پوشش جنگلی	
	زیست‌پذیری محیطی	مقدار کود سبز مصرفی در زمین‌های کشاورزی نرخ سرسبزی و پوشش گیاهی نرخ تصفیه فاضلاب خانگی نرخ دفع زباله‌های خانگی	
کل			۰/۹۱

منبع: ادبیات تحقیق و یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

برای پاسخگویی به سوال دوم پژوهش از روش‌های تحلیل فضایی و داده‌ها و وزن‌های کیفیت توسعه روستایی در نرم‌افزار Arcgis10.3 به صورت مکانی با واحد جغرافیایی ارتباط داده شد و نقشه توزیع منطقه‌ای کیفیت توسعه روستایی با توجه به امتیازات هر بعد به دست آمده ترسیم شد. همچنین روایی پرسش‌نامه با استفاده از روایی محتوا و توسط ۵ نفر متخصص مورد تأیید قرار گرفت. برای سنجش پایایی از ۱۵ پرسش‌نامه نمونه پیش‌آزمون گرفته شد و ضریب اعتماد با روش آلفای - کرونباخ محاسبه شد. آلفای کل برابر ۰/۹۱ بود (بالتر از ۰/۷۰)، که نشان‌دهنده پایایی قابل قبول ابزار سنجش است.

استان لرستان به عنوان منطقه مورد مطالعه پژوهش، در غرب کشور واقع شده است. لرستان ۲۸۳۰۸ کیلومتر مربع مساحت دارد. از شمال با استان‌های همدان و مرکزی، از شرق با اصفهان، از جنوب با خوزستان، از غرب با کرمانشاه و ایلام و از طریق باریکه‌ای در سمت جنوب شرقی مرز بسیار کوتاهی با چهارمحال و بختیاری مرز مشترک دارد. بر اساس آخرین تقسیمات کشوری، لرستان دارای ۱۱ شهرستان، ۳۱ بخش، ۲۷ شهر، ۸۷ دهستان، ۳۰۳۷ روستای دارای سکنه می‌باشد (شکل ۲). براساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ جمعیت استان لرستان برابر با ۱۷۶۰۶۴۹ نفر و ۵۰۹۰۲۵ خانوار (۵۰/۷ درصد مرد و ۴۹/۳ درصد زن) بوده که حدود ۶۶ درصد در نقاط شهری و ۳۴ درصد در نقاط روستایی ساکن بوده‌اند. بر اساس آمار سرشماری عمومی کشاورزی، ۱۳۵۱۵۷ بهره‌بردار در بخش کشاورزی استان مشغول فعالیت هستند. مساحت اراضی زراعی استان لرستان ۷۵۸۷۹۴ و باغ و قلمستان ۲۴۶۵۰ هکتار گزارش شده است. استان لرستان سرزمینی کوهستانی است و به سبب داشتن کوهستان‌های پهناور و مراتع بسیار، مکان مناسبی برای دامپروری و کشاورزی محسوب می‌شود. کشاورزی در استان لرستان اغلب به طور سنتی انجام می‌گیرد و معمولاً مردان به عنوان برنامه‌ریز اصلی مسئولیت‌های فعالیت‌های

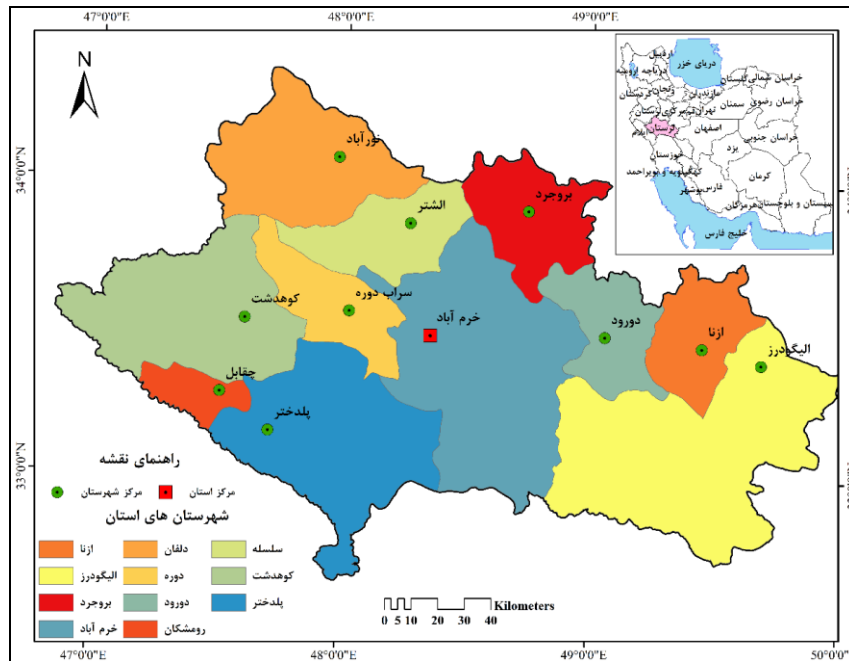
کشاورزی را بر عهده دارد. فعالیت‌های کشاورزی در منطقه شامل کشت محصولات برای تامین معاش خانواده، پرورش دام و فروش محصولات به بازارهای محلی و منطقه‌ای می‌باشد (البته برخی محصولات عمده مانند انواع میوه، انواع حبوبات، غلات، خیار، انجیر سیاه، گندم، و گوسفند زنده با بازارهای مختلف منطقه‌ای و یا به خارج کشور نیز صادر می‌شود). فعالیت‌های غیرکشاورزی منطقه نیز شامل کارگری روزمزد مانند بنایی، نجاری، دستفروشی می‌باشد. صنعت در روستاهای لرستان معمولاً جایگاهی چندانی ندارد. دسته‌بندی کسب و کارهای روستایی در استان لرستان شامل فعالیت‌هایی چون کشاورزی- دامپروری به شیوه بومی، آبی‌پروری به صورت ابتدایی، صنایع دستی و سوغاتی، پرورش قارچ، گردشگری بومی، کمپ بوم-گردی محلی، اقامتگاه بوم‌گردی محلی، کشاورزی- پرورش نشاء انواع محصولات سالانه، دامپروری (پرورش کبک بومی به روش سنتی و با کبک‌های محلی)، گردشگری بومی، صنایع هنری و فرهنگی (صنایع دستی، گلیم، فرش لری، تولید سبد و تزئینات خانگی) و زنبور عسل هستند که همگی با منابع محیطی و محلی، فرهنگ و ارزش‌های قوم لر، و دانش بومی/ محلی روستاییان مرتبط و وابسته است.

تحلیل یافته‌ها

بررسی مشخصات فردی و زمینه‌ای کارشناسان مورد مطالعه نشان داد که ۷۴ درصد پاسخگویان مورد بررسی مرد بوده و ۸۲ درصد آنها نیز متأهل بوده‌اند. وضعیت تحصیلات بیش از ۵۰ درصد آنها نیز دکترا بوده است. از نظر تنوع سنی آنها مختلف و متفاوت بوده است. به طوری که ۷۰ درصد آنها از ۳۰ تا ۴۰ سال داشته‌اند. از سابقه کار و یا پژوهش در مورد روستا نیز میزان سابقه متفاوت بوده است. ۶۴ درصد بین ۱ تا ۱۰ سال سابقه کار داشته‌اند و ۳۶ درصد نیز بیش از ۱۰ سال سابقه کار داشته‌اند. از نظر رشته تحصیلی نیز یافته‌های توصیفی نشان داد که

فردی و زمینه‌ای کارشناسان به صورت خلاصه در جدول ۱ آورده شده است.

پاسخگویان از رشته‌های مختلف تحصیلی چون جغرافیا، اقتصاد و مدیریت، کشاورزی و توسعه روستایی و برخی نخبگان و تحصیل کرده‌های روستایی هستند. اطلاعات و مشخصات کامل

شکل ۱- نقشه منطقه مورد مطالعه
Figure 1- Map of the study area

کار، نرخ مؤثر آبیاری زمین‌های کشاورزی، نسبت اشتغال غیرکشاورزی، ضریب شهری-روستایی، نرخ مکانیزاسیون تولید و نرخ ساخت و ساز صنعتی و در نتیجه سطح تولید، ساختار تولید و شرایط تولید بستگی دارد. در این عنصر، نرخ بهره‌وری زمین، وضعیت بهره‌وری نیروی کار، نرخ مؤثر آبیاری زمین‌های کشاورزی از مهم‌ترین شاخص‌های منعکس کننده افزایش کارایی و توسعه روستایی در استان لرستان است.

بررسی عناصر ثروت و اقتصاد روستایی در استان لرستان نشان داد که عناصر این عامل شامل سطح اقتصاد جمعی و استاندارد زندگی است. بررسی‌ها نشان داد که سطح اقتصاد جمعی در استان لرستان وابسته به وضعیت اقتصادی روستاها، وضعیت مصرف مواد غذایی و وضعیت دارایی‌های جمعی در روستاها می‌باشد و استاندارد زندگی روستاییان نیز وابسته به

عناصر و شاخص‌های کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان

همانطوری که گفته شد، برای بررسی عناصر و شاخص‌های کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان از مدل تحلیل شبکه‌ای فازی (FANP) استفاده شد. بر اساس داده‌ها و اطلاعات جمع-آوری شده که به دو صورت داده‌های واقعی (بر اساس آمار و اطلاعات ثانویه) و داده‌های ذهنی (بر اساس نظرات پاسخگویان) عناصر و شاخص‌های کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان شناسایی شدند.

بررسی احيای صنعتی و توسعه روستایی نشان داد که این عامل از عناصر مهم توسعه اقتصادی روستایی و استانداردهای زندگی روستاییان است. دستیابی به صنعتی و توسعه روستایی در استان لرستان به نرخ بهره‌وری زمین، وضعیت بهره‌وری نیروی

مهم‌ترین عناصر مربوط به ثروت و اقتصاد روستایی در استان لرستان می‌باشند.

وضعیت حقوق مالکیت جمعی (تعاونی) و نسبت هزینه‌های درآمدی خانوارهای می‌باشد. وضعیت حقوق مالکیت جمعی (تعاونی)، نسبت هزینه‌های درآمدی، وضعیت اقتصادی روستاها

جدول ۲- ویژگی‌های فردی کارشناسان نمونه

Table 2- Individual Features Experts Sample

وضعیت تحصیلات		وضعیت تاهل		جنسیت	
دکتر	فوق لیسانس	لیسانس	مجرد	متاهل	زن
۲۵	۱۹	۶	۹	۴۱	۱۳
۵۰	۳۸	۱۲	۱۸	۸۲	۲۶
سن (سال)					
۴۱ سال به بالا		۳۶ تا ۴۰		۳۰ تا ۳۵	
۹	۱۹	۱۶	۶	۱۲	۱۲
۱۸	۳۸	۳۲	۱۲	۱۲	۱۲
سابقه کار و یا پژوهش در مورد روستا(سال)					
۱۶ به بالا		۱۱ تا ۱۵		۱ تا ۵	
۶	۱۲	۲۳	۹	۹	۹
۱۲	۲۴	۴۶	۱۸	۱۸	۱۸
رشته تحصیلی					
تعداد		درصد			
۴۲	۲۱	جغرافیا			
۲۰	۱۰	اقتصاد و مدیریت			
۲۴	۱۲	کشاورزی و توسعه روستایی			
۱۴	۷	نخبگان روستایی			

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

روستاهای متمدن و با توسعه اجتماعی بالا نشان دهنده درجه بالاتری از ساخت پروژه‌های مرتبط با نیازهای اجتماعی روستایی در استان لرستان است.

بررسی زیست پذیری محیطی روستایی نشان داد که این عنصر ترکیبی از زیست پذیری اکولوژیکی طبیعی و زیست پذیری کیفیت محیط زندگی است. پوشش جنگلی و شاخص نسبی محیطی به ترتیب با کیفیت هوا و کیفیت محیط طبیعی همبستگی مثبت دارند، در حالی که میانگین مصرف کود با کیفیت خاک همبستگی منفی دارد. هر چه نسبت نرخ سبز شدن روستایی، نرخ تصفیه فاضلاب و نرخ تصفیه زباله بیشتر باشد، سطح محیط زندگی بالاتر است و نسبت بالاتری از روستاهای

سطح توسعه اجتماعی روستایی در استان لرستان منعکس کننده وضعیت واقعی اشتراک روستاییان در دستاوردهای توسعه و مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی تحت توسعه بلند مدت، وضعیت اجتماعی و زیرساخت‌های جمعی روستاییان است. نرخ پوشش آب لوله کشی، پوشش برق سراسری و پوشش خدمات بیمه اجتماعی تضمین کننده زیرساخت‌های جمعی و نیازهای زندگی روزمره ساکنان روستایی است. نسبت و درصد روستاهای باسواد، نرخ امید به زندگی و نسبت نیروی کار با تحصیلات عالی و باکیفیت می‌تواند برای محاسبه وضعیت اجتماعی ساکنان روستایی و اندازه‌گیری غیرمستقیم ساخت پروژه‌های آموزشی و فرهنگی روستایی مورد استفاده قرار گیرد. شایان ذکر است که

روستاها باسواد، نرخ بهره‌وری زمین، وضعیت مصرف مواد غذایی، نرخ سرسبزی و پوشش گیاهی و وضعیت بهره‌وری نیروی کار از جمله مهم‌ترین شاخص‌های کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان هستند که در برنامه‌های توسعه روستایی لازم است مورد توجه قرار گیرند. عناصر و شاخص‌های کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان و وزن هر کدام در جدول ۳ آورده شده است.

توسعه یافته و متمدن را نشان می‌دهند. در میان عناصر این بعد، شاخص نسبی زیبایی محیطی، پوشش جنگلی، مقدار کود مصرفی در زمین‌های کشاورزی و نرخ سرسبزی و پوشش گیاهی از مهم‌ترین شاخص‌های این عامل هستند. بررسی شاخص‌های کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان نشان داد که پوشش برق سراسری، پوشش آب لوله کشی، پوشش جنگلی، شاخص نسبی زیبایی محیطی، درصد

جدول ۳- شاخص‌های کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان
Table 3- Rural Development Quality Indicators in Lorestan Province

وزن‌ها		شاخص‌های سطح سوم	شاخص‌های ثانویه	وزن	عناصر/معیار
کل	واقع‌گرایانه				
۰/۱۵۸	۰/۱۵۲	۰/۱۶۳	سطح تولید		
۰/۱۷۸	۰/۱۷۳	۰/۱۸۳			
۰/۱۳۸	۰/۱۳۵	۰/۱۴۰	نسبت اشتغال غیرکشاورزی	۰/۱۳۹	احیاء و توسعه صنعتی
۰/۱۳۱	۰/۱۲۸	۰/۱۳۳			
۰/۱۰۶	۰/۱۰۷	۰/۱۰۵	نرخ ساخت و ساز صنعتی		
۰/۱۰۸	۰/۱۰۸	۰/۱۰۸	نرخ مکانیزاسیون تولید	شرایط تولید	
۰/۱۵۲	۰/۱۵۵	۰/۱۴۹	نرخ مؤثر آبیاری زمین‌های کشاورزی		
۰/۱۳۹	۰/۱۳۷	۰/۱۴۱	وضعیت اقتصادی روستاها	سطح اقتصاد جمعی	ثروت و اقتصاد روستایی
۰/۱۱۷	۰/۱۱۹	۰/۱۱۵	وضعیت حقوق مالکیت جمعی (تعاونی)		
۰/۱۰۹	۰/۱۰۶	۰/۱۱۲	وضعیت دارایی‌های جمعی		
۰/۱۷۲	۰/۱۷۷	۰/۱۶۷	وضعیت مصرف مواد غذایی	استاندارد زندگی	
۰/۱۴۰	۰/۱۴۱	۰/۱۳۸	نسبت هزینه‌های درآمدی		
۰/۱۸۲	۰/۱۷۵	۰/۱۸۸	درصد روستاهای باسواد	وضعیت اجتماعی	
۰/۱۵۷	۰/۱۵۳	۰/۱۶۰	نرخ امید به زندگی		
۰/۱۱۴	۰/۱۰۳	۰/۱۲۵	نسبت نیروی کار با تحصیلات عالی	زیرساخت‌های جمعی	توسعه اجتماعی
۰/۱۹۷	۰/۱۹۳	۰/۲۰۱	پوشش آب لوله کشی		
۰/۲۰۰	۰/۱۹۶	۰/۲۰۳	پوشش برق سراسری		
۰/۱۱۶	۰/۱۲۲	۰/۱۰۹	پوشش خدمات بیمه اجتماعی		
۰/۱۸۲	۰/۱۸۰	۰/۱۸۴	شاخص نسبی زیبایی محیطی	زیست‌پذیری اکولوژیکی طبیعی	
۰/۱۹۳	۰/۱۹۵	۰/۱۹۱	پوشش جنگلی		
۰/۱۵۵	۰/۱۵۴	۰/۱۵۵	مقدار کود سبز مصرفی در زمین‌های کشاورزی	زیست‌پذیری محیطی	۰/۱۵۹
۰/۱۶۵	۰/۱۶۶	۰/۱۶۴	نرخ سرسبزی و پوشش گیاهی		
۰/۱۰۰	۰/۱۰۱	۰/۰۹۹	نرخ تصفیه فاضلاب خانگی	زیست‌پذیری محیط زندگی	
۰/۱۳۸	۰/۱۳۹	۰/۱۳۷	نرخ دفع زباله‌های خانگی		

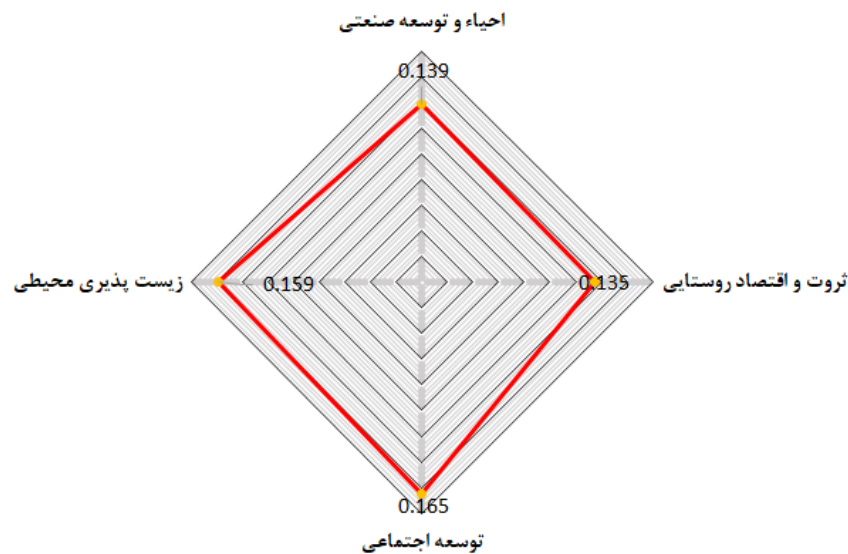
**نکته:

وزن ذهنی: بر اساس پرسش نامه مقایسه زوجی توسط کارشناسان
وزن واقع‌گرایانه: بر اساس اطلاعات سازمانی و ثانویه و مقایسه زوجی آنها
وزن کلی: میانگین وزن ذهنی و وزن واقع‌گرایانه

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۲

ثروت و اقتصاد روستایی (۰/۱۳۵) مهم‌ترین عناصر کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان هستند و این عناصر بیشترین تأثیر را در کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان خواهند داشت. در شکل ۲ وضعیت عناصر اصلی کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان در قالب مدل رادار آورده شده است.

بررسی عناصر کلی کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان نشان داد که از همه چهار عنصر/عامل کلی از عناصر مهم در کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان هستند. نتایج نشان داد که در استان لرستان وضعیت توسعه اجتماعی (۰/۱۶۱)، زیست پذیر محیطی (۰/۱۳۹) و احیاء و توسعه صنعتی (۰/۱۳۹) و

شکل ۲- عناصر اصلی کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان

Figure 2- The main elements of rural development quality in Lorestan province

احیاء و توسعه صنعتی در زوستانهای استان لرستان، شهرستان-های بروجرد، دورود و خرم آباد نسب به سایر شهرستانها در سطح بالاتری قرار دارند. به این دلیل که این شهرستانها از نظر توسعه صنعت روستایی و استقرار صنایع روستایی دارای وضعیت مناسبتری هستند و سطح تولید روستایی، ساختار تولید و شرایط تولید در روستاهای این شهرستانها نسبتا بهتر از سایر شهرستانها بوده است. حال اینکه به دلیل عدم توجه به استقرار صنایع روستایی در شهرستانهای سلسله، کوهدشت، دوره و رومشکان، و وضعیت ضعیف سطح تولید روستایی، ساختار تولید و شرایط تولید نامناسب این شهرستانها نسب به سایر شهرستانها در سطح پایینتری قرار دارند. مابقی شهرستانها در وضعیت میانی قرار دارند.

سنجش تمایز کیفیت توسعه روستایی در شهرستانهای استان لرستان

برای بررسی سنجش تمایز عناصر اصلی کیفیت توسعه روستایی در ۱۱ شهرستان استان لرستان، شهرستانهای استان لرستان از نظر چهار عنصر احیاء و توسعه صنعتی، ثروت و اقتصاد روستایی، توسعه اجتماعی و زیست پذیری محیطی به صورت زوجی (طبق طیف ۹ گزینه‌ای ساعتی) و از طریق مدل سلسله مراتب مقایسه شدند. به این صورت وزنهای مربوط به هر یک از عناصر توسعه روستایی در هر شهرستان محاسبه شد. با میانگین‌گیری از وزن این ۴ عنصر، وزن نهایی کیفیت توسعه روستایی در شهرستانهای استان لرستان به دست آورده شد. بررسی یافته‌ها در این زمینه نشان داد که از نظر کیفیت

شهرستان‌های سلسله و کوه‌دشت نیز در سطح متوسطی قرار دارد.

یافته‌ها نشان داد که به خاطر وجود زیبایی محیطی، پوشش جنگلی، نرخ سرسبزی و پوشش گیاهی، نرخ تصفیه فاضلاب، خانگی و نرخ دفع زباله‌های خانگی شهرستان‌های خرم آباد، پلدختر، سلسله، الیگودرز و بروجرد از نظر عامل زیست پذیری محیطی در سطح نسبتاً مناسبی تر قرار داشته‌اند. برعکس دو شهرستان ازنا و رومشکان از این نظر در وضعیت ضعیفی قرار داشته‌اند.

ارزیابی وضعیت کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان و بر اساس چهار عنصر احیاء و توسعه صنعتی، ثروت و اقتصاد روستایی، توسعه اجتماعی و زیست پذیری محیطی نشان داد که مجموع امتیازها و رتبه‌های کیفیت نهایی توسعه روستایی به این صورت بوده که شهرستان‌ها خرم آباد، بروجرد، پلدختر و الیگودرز در بالاترین سطح کیفیت توسعه روستایی قرار داشته‌اند. نمرات منطقه‌ای و اولویت‌بندی شهرستان‌ها بر اساس ابعاد مختلف کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان در جدول ۴ آورده شده است.

از نظر ثروت و اقتصاد روستایی یافته‌ها گویای آن بود که به دلیل سطح اقتصاد جمعی و استاندارد زندگی مناسب روستایی، در کنار عواملی چون استقرار صنایع روستایی، دسترسی به منابع آب کافی و خاک حاصلخیز و در نتیجه توسعه صنعتی و توسعه کشاورزی، در شهرستان‌های خرم آباد، سلسله، پلدختر، دورود و بروجرد در سطح نسبتاً مناسب‌تری از ثروت و اقتصاد روستایی بوده‌اند. این در حالی است که شهرستان‌های رومشکان، کوه‌دشت و دوره به دلیل عدم استقرار صنایع، به دلیل عدم توسعه کشاورزی در آنها و به دلیل عدم توجه به توسعه روستایی در سطح پایین‌تری قرار دارند. سه شهرستان الیگودرز، دلفان و ازنا نیز در سطح میانی این عامل قرار دارند.

بررسی وضعیت توسعه اجتماعی روستاهای استان لرستان نشان داد که به دلیل مناسب بودن وضعیت اجتماعی و زیرساخت‌های جمعی مناسب در شهرستان‌های بروجرد، ازنا، خرم آباد، پلدختر، الیگودرز و دورود در سطح مناسبی قرار دارد. حال اینکه در شهرستان‌های دلفان، رومشکان و دوره به خاطر عدم وجود وضعیت اجتماعی مناسب و زیرساخت‌های جمعی ضعیف در سطح پایینی قرار دارند. وضعیت توسعه اجتماعی در

جدول ۴- نمرات منطقه‌ای کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان

Table 4- Regional Quality Rural Development Quality Grades in Lorestan Province

شهرستان	ابعاد	احیاء و توسعه صنعتی	ثروت و اقتصاد روستایی	توسعه اجتماعی	زیست پذیری محیطی	کیفیت کلی توسعه روستایی				
رتبه	وزن	رتبه	وزن	رتبه	وزن	رتبه				
ازنا	۰/۱۸۹	۴	۰/۱۹۰	۵	۰/۳۲۶	۲	۰/۱۸۹	۱۰	۰/۲۲۴	۷
الیگودرز	۰/۱۷۸	۵	۰/۱۹۲	۴	۰/۳۰۸	۵	۰/۳۲۵	۴	۰/۲۵۱	۴
بروجرد	۰/۲۲۳	۱	۰/۱۹۹	۱	۰/۳۴۷	۱	۰/۳۰۵	۵	۰/۲۶۹	۲
سلسله	۰/۱۶۵	۸	۰/۱۸۶	۸	۰/۱۹۹	۷	۰/۳۸۳	۳	۰/۲۳۳	۶
پلدختر	۰/۱۶۸	۶	۰/۱۸۹	۶	۰/۳۰۹	۴	۰/۳۸۴	۲	۰/۲۶۳	۳
خرم آباد	۰/۲۰۱	۳	۰/۱۹۴	۳	۰/۳۱۹	۳	۰/۴۳۲	۱	۰/۲۸۷	۱
دلفان	۰/۱۶۶	۷	۰/۱۸۸	۷	۰/۱۵۹	۹	۰/۲۱۹	۹	۰/۱۸۱	۹
دورود	۰/۲۱۵	۲	۰/۱۹۷	۲	۰/۳۰۷	۶	۰/۲۲۰	۸	۰/۲۳۵	۵
دوره	۰/۱۰۹	۱۰	۰/۱۴۷	۱۰	۰/۱۵۵	۱۱	۰/۲۲۵	۶	۰/۱۵۹	۱۰
رومشکان	۰/۱۰۷	۱۱	۰/۱۳۲	۱۱	۰/۱۵۷	۱۰	۰/۱۸۸	۱۱	۰/۱۴۶	۱۱
کوه‌دشت	۰/۱۶۵	۹	۰/۱۵۳	۹	۰/۱۸۸	۸	۰/۲۲۴	۷	۰/۱۸۳	۸

ویژگی‌های فضایی کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان

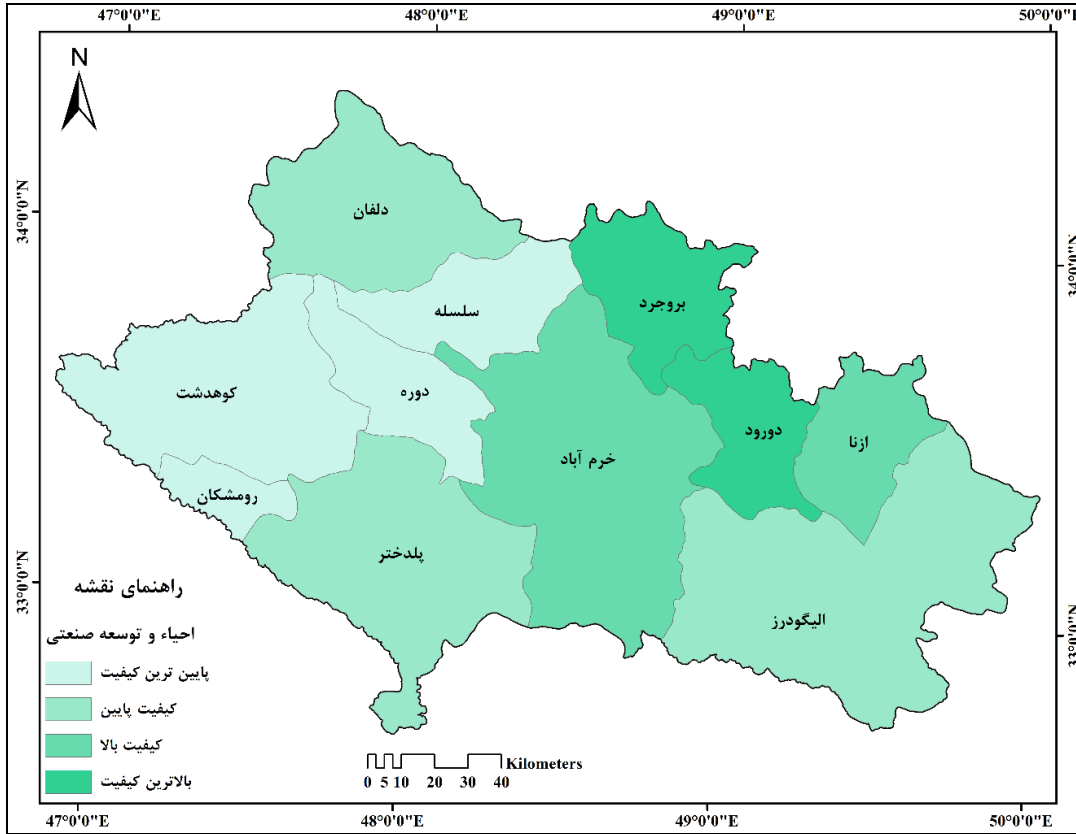
برای بررسی تفاوت‌های فضایی کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان و ترسیم الگوهای فضایی عناصر اصلی کیفیت توسعه روستایی علاوه بر مقایسه شهرستان‌ها از نظر این عناصر و مقایسه زوجی آنها، با استفاده از امتیازها و وزن‌های به‌دست آمده برای هر شهرستان، از سیستم اطلاعات جغرافیا (GIS) استفاده شد. برای انجام این کار، اطلاعات هر یک از نقاط (شهرستان‌ها) بر اساس وزن‌هایی که از طریق مدل سلسله مراتب به‌دست آمده بود، به کمک این نرم‌افزار به اطلاعات فضایی متصل و نقشه‌های فضایی هر یک از عناصر تهیه شد. محدوده ارزش شاخص جهانی مدل‌های سلسله مراتبی (۰ تا +۱) است. مقادیر وزن‌ها نیز با توجه به این محدوده و توسط خود سیستم اطلاعات جغرافیایی دسته بندی شده است. لذا در این الگو، کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان در سه سطح (بالا، متوسط و پایین) دسته بندی شده است.

توزیع فضایی احیاء و توسعه صنعتی روستایی بر اساس مدل و الگوی فضایی نشان داد که افتراق مکانی معنی‌داری بین شهرستان‌های استان لرستان از نظر احیاء و توسعه صنعتی روستاها وجود دارد. الگوی فضایی احیاء و توسعه صنعتی روستایی در استان لرستان نشان داد شهرستان بروجرد و درود به دلیل وضعیت بهره‌وری نیروی کار، نرخ بالای بهره بهره‌وری زمین، نسبت اشتغال غیرکشاورزی و غیره دارای بالاترین کیفیت از این نظر می‌باشند. شهرستان خرم‌آباد نیز تا حدودی از نظر احیاء صنعتی دارای کیفیت بالایی است. حال اینکه شهرستان‌های سلسله، دوره، رومشکان به دلیل نسبت اشتغال غیرکشاورزی پایین، نرخ ساخت و ساز صنعتی پایین، نرخ مکانیزاسیون تولید کم و غیره در پایین‌ترین سطح قرار دارند.

الگوی فضایی احیاء و توسعه صنعتی روستاها در سطوح بالاترین کیفیت تا پایین‌ترین کیفیت از این نظر در شکل ۳ آورده شده است.

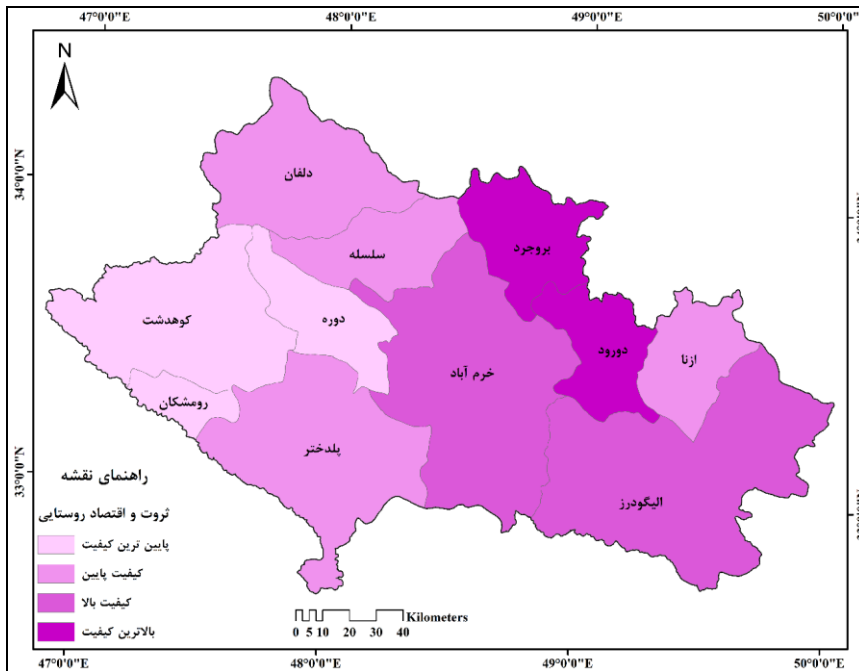
الگوی فضایی ثروت و اقتصاد روستایی در شهرستان‌های استان لرستان (شکل ۴) نشان داد که شهرستان بروجرد و درود به خاطر دسترسی روستاییان به دلیل سطح اقتصاد جمعی بالا در بین خانوارهای روستایی و همچنین استاندارد زندگی در روستاهای این دو شهرستان، در بالاترین کیفیت ثروت و اقتصاد روستایی قرار داشته‌اند، شهرستان خرم‌آباد و ازنا نیز به خاطر دسترسی تقریباً مناسب به این عوامل در سطح متوسط قرار داشته‌اند. حال اینکه شهرستان‌های کوه‌دشت، رومشکان، سلسله و درود به دلیل وضعیت اقتصادی نه چندان مناسب روستاها، وضعیت حقوق مالکیت جمعی (تعاونی) ضعیف، دارایی‌های جمعی کم در پایین‌ترین سطح از این نظر بوده‌اند.

الگوی فضایی توسعه روستایی در استان لرستان نشان داد که درصد روستاهای باسواد، نرخ امید به زندگی، نسبت نیروی کار با تحصیلات عالی، پوشش آب لوله کشی، پوشش برق سراسری و پوشش خدمات بیمه اجتماعی تعیین کننده و محرک الگوی توسعه اجتماعی در روستاهای لرستان بوده است. بر این اساس روستاهای شهرستان بروجرد بیشترین دسترسی را به این عناصر داشته است، لذا در بالاترین سطح از توسعه اجتماعی در بین شهرستان‌های استان لرستان به خود اختصاص داده است. حال اینکه به دلیل ضعیف بودن عناصر و شاخص‌ها فوق در شهرستان‌های دوره و رومشکان، پایین‌ترین سطح توسعه اجتماعی مربوط به روستاهای این دو شهرستان بوده است. در شکل ۵ توزیع فضایی توسعه اجتماعی روستایی در استان لرستان آورده شده است.

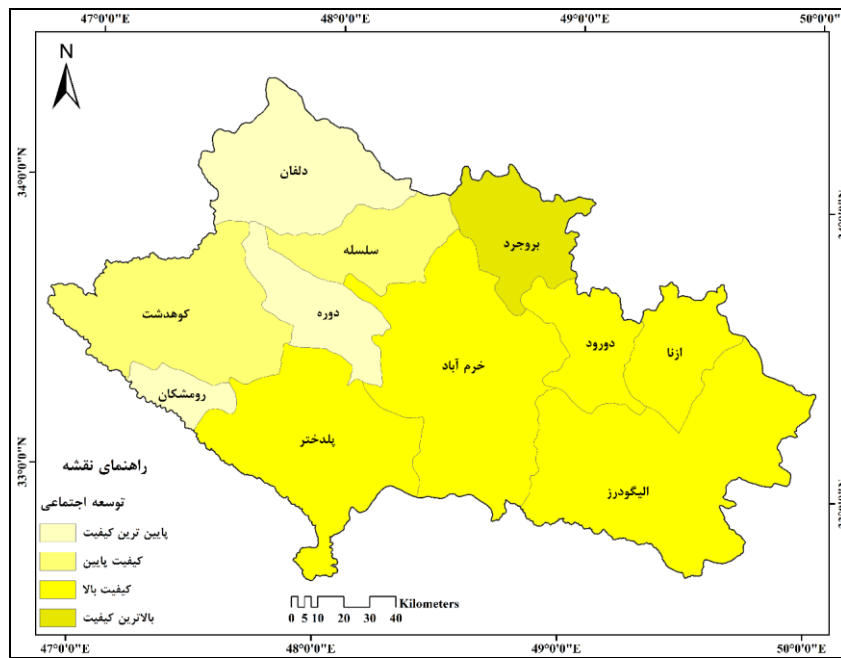
شکل ۳- توزیع فضایی احیاء و توسعه صنعتی روستاها در استان لرستان

Figure 3- Spatial Distribution of Rural Restoration and Industrial Development in Lorestan Province

شکل ۴- توزیع فضایی ثروت و اقتصاد روستایی در استان لرستان

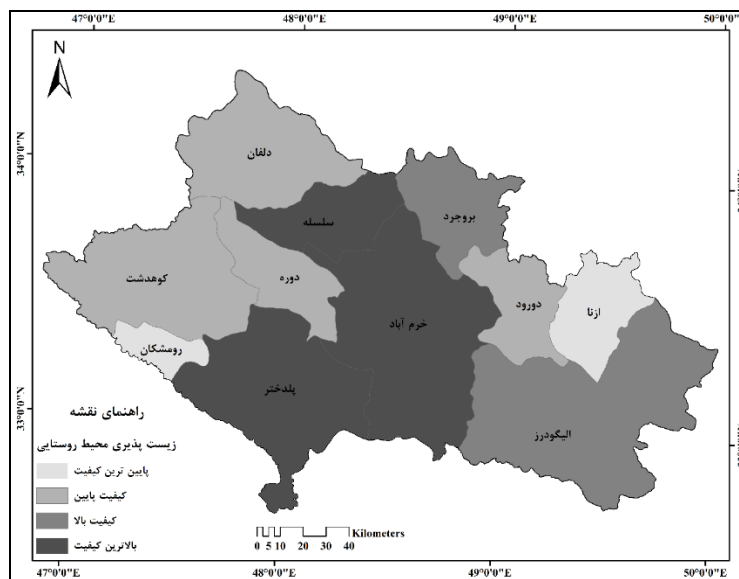
Figure 4- Spatial Distribution of Rural Wealth and Economics in Lorestan Province

شکل ۵- توزیع فضایی توسعه اجتماعی روستایی در استان لرستان
Figure 5- Rural Social Development Distribution in Lorestan Province

خانگی و نرخ دفع زباله‌های خانگی در بالاترین سطح زیست پذیری محیط روستایی در استان لرستان برخوردار بوده‌اند. حال اینکه کمبود سرانه این شاخص‌ها و وضعیت نامناسب آنها در شهرستان‌های رومشکان و ازنا سبب شده که این شهرستان در وضعیت زیست پذیری محیط روستایی بسیار پایینی قرار بگیرند.

توزیع فضایی زیست پذیری محیط روستایی در استان لرستان و بر اساس شکل ۶ نشان داد که در روستاهای سه شهرستان خرم‌آباد، سلسله و پلدختر به خاطر وجود زیبایی محیطی، پوشش جنگلی، مقدار کود سبز مصرفی در زمین‌های کشاورزی، نرخ سرسبزی و پوشش گیاهی، نرخ تصفیه فاضلاب

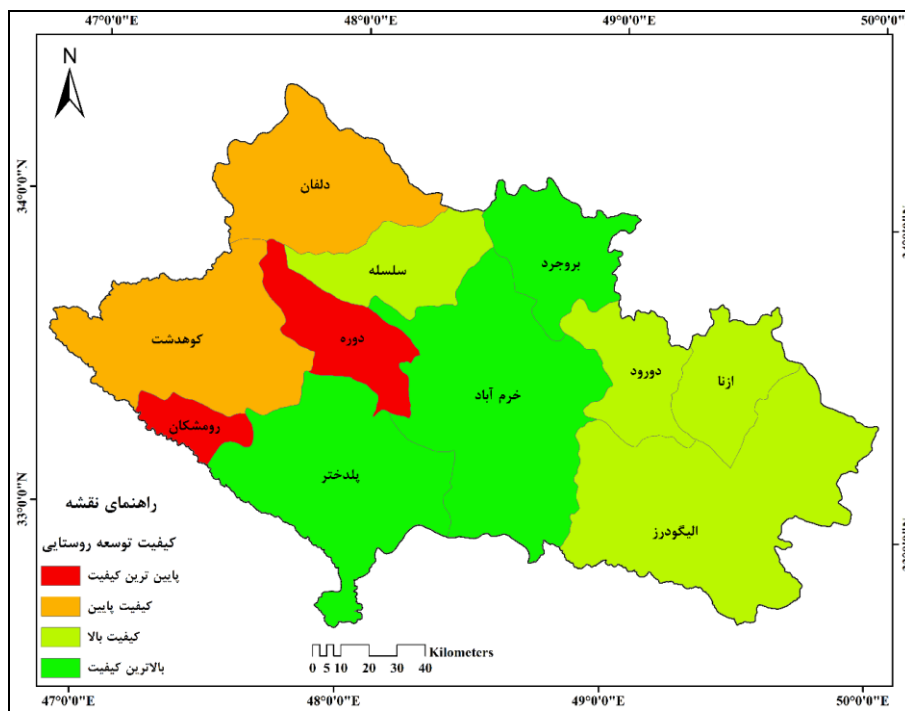

شکل ۶- توزیع فضایی زیست پذیری محیط روستایی در استان لرستان

Figure 6- Spatial distribution of rural environment in Lorestan province

درای بالاترین درجه کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان هستند. در مقابل، منطقه رومشکان، دوره و تا حدودی کوهدشت و دلفان که بیشتر در غرب استان لرستان قرار دارند به دلیل موقعیت نامناسب و خاشییه‌ای، انباشت ضعیف اولیه صنعتی و کشاورزی، نامناسب بوده زمین‌های کشاورزی و یا در برخی روستاها کمبود آب و خروج نیروی کار از روستاها و در نتیجه فقدان شتاب توسعه روستایی باعث شده که این روستاها از نظر کیفیت توسعه روستایی در پایین‌ترین سطح قرار بگیرند. شکل ۷ نشان دهنده توزیع فضایی کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان است.

نهایتاً الگوی کلی کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان و بر اساس چهار عنصر احیاء و توسعه صنعتی روستاها، ثروت و اقتصاد روستایی، توسعه اجتماعی در روستاها و زیست‌پذیری محیطی روستاها نشان داد که شهرستان‌های خرم‌آباد، بروجرد و پلدختر که دارای جهت شمالی به جنوب (در مرکز استان) هست به عنوان هسته مرکزی کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان شناخته شده است. به دلیل سطح تولید روستایی بالا، ساختار تولید و شرایط تولیدی نسبتاً خوب، سطح اقتصاد جمعی، استاندارد زندگی، وضعیت اجتماعی، زیرساخت‌های جمعی، زیست‌پذیری اکولوژیکی طبیعی و محیط زندگی نسبتاً مناسب

شکل ۷- توزیع فضایی کیفیت کلی توسعه روستایی در استان لرستان

Figure 7- Spatial Distribution of Overall Quality Rural Development in Lorestan Province

گرفته است. به طوری که توسعه روستایی به عنوان یک فرآیند چند سطحی و چند وجهی در کانون مطالعات روستایی قرار گرفته است. از سویی دیگر، کیفیت توسعه روستایی برای ارزیابی طرح‌ها و برنامه‌های توسعه روستایی و همچنین برای بررسی

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

توسعه روستایی به طور گسترده‌ای به عنوان ابزاری برای توسعه اقتصادی هر منطقه توسط سیاست‌گذاران مورد تأکید قرار

شاخص‌های آورده شده در این پژوهش انجام گیرد تا به احیای پایدار روستایی کمک کند.

الگوی فضایی کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان نشان داد که در استان لرستان کیفیت توسعه روستایی و سطح توسعه در هر یک از ابعاد در استان تفاوت‌های منطقه‌ای آشکاری وجود دارد. از نظر فضایی، کیفیت توسعه مناطق روستایی در استان لرستان، یک الگوی از شمال به جنوب (در مرکز)، شرق و غرب از الگوی «بالا-ترین-بالا-کم-پایین‌ترین» تشکیل داده است. واحدهای با ارزش بالای کیفیت توسعه روستایی در انطباق زیادی با ارزش‌های بعد زیست‌محیطی دارد. در مرکز استان و از شمال به جنوب کیفیت توسعه روستایی بالا است و ولحدهای ارزش بالا در منطقه مرکزی استان متمرکز شده‌اند. عمدتاً به دلیل انباشت اقتصادی شهرنشینی منطقه‌ای، شبکه حمل و نقل، زمین حاصلخیز است که کیفیت توسعه مناطق روستایی را افزایش می‌دهد. همچنین رشد درآمد روستائیان و اقتصاد جمعی. انباشت سرمایه‌های کلان نیز به بهبود زیرساخت‌ها و امکانات علمی و آموزشی کمک کرده است که باعث افزایش شادی روستائیان شده است. در حالی که در شرق و غرب استان لرستان واحدهای با کیفیت کمتر توزیع شده است. در این مناطق توسعه به دلیل ضعف در منابع طبیعی، توسعه صنعتی کم روستاها، توزیع ثروت و اقتصاد روستایی ضعیف و توسعه اجتماعی روستایی کم، کیفیت توسعه روستایی نسبتاً پایین است. بنابراین به خاطر وجود تفاوت‌های فضایی آشکار در توسعه روستایی در استان لرستان، برای توسعه روستایی و بالا بردن کیفیت توسعه روستایی در این استان باید به دنبال مسیرهای توسعه متمایز بود. همچنین با توجه به ویژگی‌های جغرافیایی و عوامل تأثیرگذار در الگوی فضایی کیفیت توسعه روستایی باید به تحلیل ناهمگونی فضایی توسعه روستایی پرداخت.

اثر بخشی سیاست‌های توسعه روستایی مهم و ضروری است. علاوه بر این، سنجش کیفیت توسعه روستایی و شناسایی عناصر و شاخص‌های کیفیت توسعه روستایی برای ارزیابی وضعیت کنونی توسعه روستایی و اجرای استراتژی بازآفرینی روستایی به صورت متمایز از اهمیت راهبری خاصی برخوردار است. در این پژوهش نیز با توجه اهمیت این موضوع، کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان مورد بررسی قرار گرفت.

نتایج در زمینه شاخص‌های کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان نشان داد که پوشش برق سراسری، پوشش آب لوله کشی، پوشش جنگلی، شاخص نسبی زیبایی محیطی، درصد روستاهای باسواد، نرخ بهره‌وری زمین، وضعیت مصرف مواد غذایی، نرخ سرسبزی و پوشش گیاهی و وضعیت بهره‌وری نیروی کار از جمله مهم‌ترین شاخص‌های کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان هستند. از نظر عناصر کلی کیفیت توسعه روستایی نیز وضعیت توسعه اجتماعی، زیست‌پذیری محیطی، احیاء و توسعه صنعتی و ثروت و اقتصاد روستایی مهم‌ترین عناصر کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان هستند و این عناصر بیشترین تأثیر را در کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان خواهند داشت. احیای همه جانبه روستاها در آینده نیز برای به حداکثر رساندن منافع جامعه روستایی نیازمند برنامه‌ریزی بر اساس این عناصر و شاخص‌های کیفیت توسعه روستایی است. به عنوان مثال، توسعه پروژه‌های مسکن روستایی، صنعتی سازی روستاها، توسعه اقتصادی و ترویج درآمدزایی دارایی‌های جمعی، کارایی استفاده از زمین، اجرای پروژه‌های فرهنگی و گردشگری، توسعه محیط اجتماعی روستایی، برنامه‌های توسعه کشاورزی، و غیره بهتر است بر اساس این عناصر و الگوی فضایی تهیه و ارائه شود. علاوه بر این، منطقه محلی ساخت و ساز مهندسی اکولوژیکی و حفاظت از محیط طبیعی و محیط زیست روستایی نیز بر اساس عناصر و

- مقایسه نتایج به دست آمده از این پژوهش با مطالعات پیشین حاکی است که یافته‌های این پژوهش در زمینه کیفیت توسعه اجتماعی و اهمیت عامل اجتماعی در سنجش کیفیت توسعه روستایی با نتایج مطالعه داکس و فیشر (۲۰۱۸)، کریلوک-درایسکا و همکاران (۲۰۲۰)، ویکارو و همکاران (۲۰۲۱) و آبرو و ماسساس (۲۰۲۲) همسو بوده و نتایج این تحقیقات را تأیید می‌نمایند. نتایج پژوهش در زمینه زیست‌پذیری محیطی و مباحث طبیعی با نتایج مطالعه ما و همکاران (۲۰۲۰)، کریلوک-درایسکا و همکاران (۲۰۲۰) و برخی شاخص‌های مورد استفاده اتحادیه اروپا (۲۰۱۳) همسو بوده و نتایج این تحقیقات را تأیید می‌نمایند. نتایج پژوهش در زمینه احیاء و توسعه صنعتی و ثروت/اقتصاد روستایی با نتایج مطالعه ژانگ و همکاران (۲۰۲۰)، ویکارو و همکاران (۲۰۲۱)، گو و لین (۲۰۲۱) و همچنین وو و همکاران (۲۰۲۳) همسو بوده و نتایج این تحقیقات را تأیید می‌نمایند. با این حال نتایج پژوهش در زمینه تحلیل فضایی و الگوی فضایی کیفیت توسعه روستایی با مطالعات گذشته قابل مقایسه نبوده و لذا با هیچ کدام از مطالعات گذشته همسو نمی‌باشد.
- در راستای یافته‌های پژوهش و برای افزایش کیفیت توسعه روستایی در شهرستان‌های استان لرستان و کل کشور پیشنهادات زیر ارائه شد:
- برای افزایش کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان و به خصوص سه شهرستان دلفان، شهرستان دوره و شهرستان رومشکان که در پایین‌ترین سطح کیفیت توسعه روستایی قرار داشته‌اند، لازم است بر ساخت تسهیلات خدمات عمومی، توسعه آتی مناطق روستایی در این مناطق و با توجه به اقتصاد منطقه‌ای، فرهنگ، جمعیت و سایر عوامل تأکید کرد. تسهیلات خدماتی بر این اساس منجر به افزایش کیفیت توسعه روستایی در این شهرستان‌ها و همچنین کل استان و کشور خواهد شد؛
 - با توجه به اینکه در شهرستان‌های سلسله، دوره، رومشکان و کوهدشت ثروت و اقتصاد روستایی در سطح پایین‌تری قرار داشته است، بهبود ساختار معیشتی ساکنان، افزایش فرصت‌های شغلی در روستا از طریق ساخت و سازهای صنعتی، افزایش درآمد روستائیان و بهبود محیط زندگی و تفریح روستائیان از طریق تبلیغات به نوبه می‌تواند به افزایش کیفیت توسعه روستایی از نظر شاخص اقتصادی در این شهرستان‌ها و کل استان کمک کند؛
 - با توجه به پایین بودن سطح کیفیت اجتماعی توسعه روستایی در شهرستان‌های پلدختر، دلفان، سلسله، کوهدشت، دوره و رومشکان توجه به فرهنگ سازی و علم سازی روستایی با ایجاد امکانات آموزشی به منظور ارتقای دانش منابع انسانی و تحکیم پایگاه منابع انسانی برای توسعه اجتماعی آینده این شهرستان‌ها باید مورد توجه قرار گیرد؛
 - هر چند وضعیت دارایی جمعی در استان لرستان متفاوت است ولی در اکثر شهرستان‌ها در سطح پایینی بوده است. در این شرایط رشد دارایی‌های جمعی و تقویت ثروت و اقتصاد روستاها باید به عنوان عوامل و محرک اصلی توسعه آینده روستایی در استان لرستان توجه شود؛
 - بهینه سازی ساختار صنعتی و گردش کار؛ افزایش فرصت‌های شغلی روستایی و بهبود کیفیت اشتغال؛ و تقویت جذب نیروی کار و افزایش انباشت سرمایه روستائیان از دیگر پیشنهادات افزایش کیفیت توسعه روستایی در استان لرستان و دیگر مناطق کشور است؛
 - لازم به ذکر است که انتخاب عناصر و شاخص‌ها برای سیستم ارزیابی کیفیت توسعه روستایی نیاز به بررسی بیشتر دارد. این مقاله با توجه به وضعیت منطقه مورد مطالعه و استراتژی بازآفرینی روستایی، در دسترس نبودن داده‌ها و دشواری کمی کردن برخی شاخص‌ها یک سیستم

ارزیابی را با استفاده از چهار بعد «احیاء و توسعه صنعتی، ثروت و اقتصاد روستایی، توسعه اجتماعی و زیست پذیری محیطی» ایجاد نموده است. برای تحقیقات آتی مهم است که معیارهای بیشتری در نظر بگیرند و سیستم شاخص‌ها را بهبود بخشند.

منابع

تقدیر و تشکر
از تمامی پاسخگویان محلی که با نویسندگان همکاری نموده تقدیر و تشکر می‌نماییم؛ پژوهش حاضر حامی مالی نداشته و حاصل کار نویسندگان است.

فصلنامه چشم‌انداز شهرهای آینده، ۳ (۳)، ۲۳-۴۱.
<http://jvfc.ir/article-1-206-fa.html>
حیدری، ح، شکیب، ا، وثوقی نیری، ک، حاج علیزاده، ا. (۱۴۰۲).
خوشه‌بندی ظرفیت و پتانسیل توسعه روستاهای شهرستان
ملکشاهی بر اساس شاخص‌های اجتماعی اقتصادی.
راهبردهای توسعه روستایی، ۱۰ (۱)، ۲۰-۲۴.
<https://doi.org/10.22048/rdsj.2022.330618.2005>
رستمعلی‌زاده، و، نوبخت، ر. (۱۴۰۱). سنجش ابعاد نابرابری
فضایی در شهرستان‌های ایران؛ با نگاهی به الزامات
سیاستی. توسعه محلی (روستائی-شهری)، ۱۴ (۲)، ۴۸۹-
۵۰۹.
<https://doi.org/10.22059/jrd.2022.348849.668758>
زارعی، ی. (۱۳۹۵). سنجش برخی شاخص‌های توسعه اجتماعی
در مناطق روستایی (مورد مطالعه: استان هرمزگان). برنامه
ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۷ (۲۸)، ۱۹۹-۲۳۵.
<https://doi.org/10.22054/qjsd.2017.7145>
فیض‌آبادی، ی، زاهدی، ش، (۱۳۹۷)، تحلیل نابرابری‌های
اقتصادی- اجتماعی توسعه در نواحی روستایی ایران، اقتصاد
فضا و توسعه روستایی، ۷ (۲)، ۱۹-۴۰.
<http://serd.khu.ac.ir/article-1-3093-fa.html>
کریم، م. ح، طولابی نژاد، م. (۱۴۰۰). راهبردهای احیای
کشاورزی در راستای تجدید حیات مناطق روستایی. اقتصاد
فضا و توسعه روستایی، ۱۰ (۳۸)، ۱۷-۴۲.
<http://serd.khu.ac.ir/article-1-3766-fa.html>

احمدی، ع. (۱۴۰۱). ارزیابی و مدل‌سازی عوامل مؤثر بر توزیع
خدمات عمومی در مناطق روستایی با رویکرد توسعه
روستایی (مطالعه موردی: آبادی‌های شهرستان تکاب).
جغرافیا و روابط انسانی، ۴ (۴)، ۴۲۰-۴۳۵.
افتخاری، ا، گنجعلی، ج. (۱۴۰۰). سنجش توسعه کالبدی
سکونتگاه‌های روستایی استان اصفهان با بهره‌گیری از مدل
AHP و TOPSIS. جغرافیا و مطالعات محیطی، ۱۰ (۳۹)،
۲۹-۴۲.
<https://dorl.net/dor/20.1001.1.20087845.1400.1039.2.8>
حاجی‌نژاد، ع، دادفر، ش، طولابی‌نژاد، م. (۱۳۹۹). سنجش سطح
توسعه روستاهای ایران با استفاده از شاخص‌های طبیعی
کیفیت زندگی (PQLI). جغرافیا (فصلنامه علمی انجمن
جغرافیایی ایرانی)، ۱۸ (۶۵)، ۹۶-۱۱۹.
<https://www.journal.eri.acecr.ir/ar/Article/9265>
حسن‌زاده دوگوری، م، حسنی مهر، ص، شهرداری اردجانی، ر،
اصغری، ح. (۱۴۰۱). تعیین سطح توسعه یافتگی روستاهای
ناحیه ساحلی غرب استان گیلان با استفاده از شاخص توسعه
روستایی (RDI). مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های
انسانی، ۱۷ (۲)، ۴۳۵-۴۴۸.
<https://dorl.net/dor/20.1001.1.25385968.1401.17.2.15.7>
حسنوند، ا، طولابی‌نژاد، م. (۱۴۰۱). آینده پژوهی راهبردها،
قوانین و سیاست‌های عملی توسعه مناطق روستایی ایران.

- Gulumser, A. A., Baycan-Levent, T., & Nijkamp, P. (2009). Mapping rurality: analysis of rural structure in Turkey. *International journal of agricultural resources, governance and ecology*, 8(2-4), 130-157. <https://doi.org/10.1504/IJARGE.2009.026223>
- Gulumser, A. A., Baycan-Levent, T., & Nijkamp, P. (2009). Mapping rurality: analysis of rural structure in Turkey. *International journal of agricultural resources, governance and ecology*, 8(2-4), 130-157. <https://doi.org/10.1504/IJARGE.2009.026223>
- Guo, X. Y., & Hu, Y. (2020). Construction of evaluation index system of rural revitalization level. *Agric. Econ. Manag.*, 5, 5-15. <http://dx.doi.org/10.16006/j.cnki.twnt.2022.04.008>
- Guo, Y., & Liu, Y. (2021). The process of rural development and pathways for rural revitalization in China. *Acta Geogr. Sin.*, 76, 1408-1421. <https://doi.org/10.3390/land12020491>
- Kiryluk-Dryjska, E., Beba, P., & Poczta, W. (2020). Local determinants of the Common Agricultural Policy rural development funds' distribution in Poland and their spatial implications. *Journal of Rural Studies*, 74, 201-209. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2020.01.018>
- Li, Y., Long, H., & Liu, Y. (2015). Spatio-temporal pattern of China's rural development: A rurality index perspective. *Journal of Rural Studies*, 38, 12-26. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2015.01.004>
- Liu, J., Zhang, Q., & Zeng, X. (2021). Research on the Development of City Financial Systems under the Rural Revitalization Strategy. *Journal of Contemporary Educational Research*, 5(5), 14-19. http://www.ahmhxc.com/tongjigongbao/13829_2.html
- Long, H., Ma, L., Zhang, Y., & Qu, L. (2022). Multifunctional rural development in China: Abreu, I., & Mesias, F. J. (2020). The assessment of rural development: Identification of an applicable set of indicators through a Delphi approach. *Journal of Rural Studies*, 80, 578-585. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2020.10.045>
- Alados, C. L., Errea, P., Gartzia, M., Saiz, H., & Escós, J. (2014). Positive and negative feedbacks and free-scale pattern distribution in rural-population dynamics. *PLoS One*, 9(12), 114-121. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0114561>
- Bogdanov, N., Meredith, D., & Efstratoglou, S. (2008). A typology of rural areas in Serbia. *Analytical Economics*, 53 (177), 7-29. <http://dx.doi.org/10.2298/EKA0877007B>
- Borodina, O. and Prokopa, I. (2019), Inclusive rural development: a scientific discourse, *Economy and Forecasting*, 3 (1), 70- 85. <http://hdl.handle.net/11159/6910>
- Cloke, P., & Edwards, G. (1986). Rurality in England and Wales 1981: a replication of the 1971 index. *Regional Studies*, 20(4), 289-306. <https://doi.org/10.1080/09595238600185271>
- Dax, T., & Fischer, M. (2018). An alternative policy approach to rural development in regions facing population decline. *European Planning Studies*, 26(2), 297-315. <https://doi.org/10.1080/09654313.2017.1361596>
- Doan, K. H. (2022). Bibliometric Analysis of Indigenous Entrepreneurship. *Ecoforum*, 11(1), 1-12. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=1053349>
- Escoteresa, M. B. (2022). Problems and Countermeasures of Agricultural and Rural Development in Africa. *Open Journal of Business and Management*, 10(2), 643-653. <https://doi.org/10.4236/ojbm.2022.102036>
- Green, G. P. (2013), *Handbook of Rural Development*, Massachusetts, Edward Elgar Publishing, USA. <https://doi.org/10.1111/jors.12193>

- <https://doi.org/10.1177/00194662221137832>
- Van der Ploeg, J. D., Renting, H., Brunori, G., Knickel, K., Mannion, J., Marsden, T., & Ventura, F. (2017). Rural development: from practices and policies towards theory. In *The Rural* (pp. 201-218). Routledge. <https://doi.org/10.1111/1467-9523.00156>
- Van der Ploeg, J. D.; Schneider, S; and Ye, J. (2012), Rural development through the construction of new, nested markets: Comparative perspectives from China, Brazil and the European Union. *Journal of Peasant Studies*, 39 (1), 133-173. <https://doi.org/10.1080/03066150.2011.652619>
- Viccaro, M., Romano, S., Prete, C., & Cozzi, M. (2021). Rural planning? An integrated dynamic model for assessing quality of life at a local scale. *Land Use Policy*, 111, 105-114. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2021.105742>
- Wu, Z. J., Wu, D. F., Zhu, M. J., Ma, P. F., Li, Z. C., & Liang, Y. X. (2023). Regional Differences in the Quality of Rural Development in Guangdong Province and Influencing Factors. *Sustainability*, 15(3), 1- 17. <https://doi.org/10.3390/su15031855>
- Xu, L., Zhao, H., Chernova, V., Strielkowski, W., & Chen, G. (2022). Research on Rural Revitalization and Governance From the Perspective of Sustainable Development. *Frontiers in Environmental Science*, 10, 168. <https://doi.org/10.3389/fenvs.2022.839994>
- Zeeshan, S., & Kappiarathel, S. M. (2023). Gandhian Thought for Rural Development. *Journal of Social Responsibility, Tourism and Hospitality (JSRTH)* 1016, 3(04), 51-60. <https://doi.org/10.55529/jsrth.34.51.60>
- Zhang, R.; Zhang, X.; Lu, J. (2021), Evaluation and Spatiotemporal Differentiation of Rural Development in the Yangtze River Delta, China. *Journal of Ecology and Rural Environment about Journal*, 37, 698-705. Pattern, process and mechanism. *Habitat International*, 121, 102-120. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2022.102530>
- López-Penabad, M. C., Iglesias-Casal, A., & Reyes-Ares, L. (2022). Proposal for a sustainable development index for rural municipalities. *Journal of Cleaner Production*, 357, 831-846. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2022.131876>
- Ma, L., Li, H., Dou, H., Bo, J., Fang, F., & Che, X. (2020). Spatial Differentiation Characteristics of Influencing Factors of Quality of Rural Life in Gansu Province. *J. Ecol. Rural. Environ*, 36, 1251-1259. <https://doi/10.19741/j.issn.1673-4831.2020.0269>
- Muresan, I. C., Harun, R., Arion, F. H., Oroian, C. F., Dumitras, D. E., Mihai, V. C., & Chiciudean, G. O. (2019). Residents' perception of destination quality: Key factors for sustainable rural development. *Sustainability*, 11(9), 1- 21. <https://doi.org/10.3390/su11092594>
- Rodela, R. (2010), A bottom-up rural rejuvenation initiative: A social Learning analytical perspective, *European IFSA Symposium*, 9(3), 4-7. <https://doi.org/10.22034/jsrd.2024.430577.1174>
- Rybina, M. N., & Isaenko, V. O. (2021). The Place of Revitalization Processes in the Implementation of the Spatial Development Strategy of the Russian Federation. In *Complex Systems: Innovation and Sustainability in the Digital Age* (pp. 143-149). Springer, Cham. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-58823-6_16
- Singh, J., & Kumar, G. (2023). Assessing the extent of rural development in Punjab. *The Indian Economic Journal*, 71(2), 365-385. <https://doi.org/10.1177/00194662221137832>
- Singh, K. (2009), *Rural Development: Principles, Policies and Management*, India, SAGE Publications, Third Edition.

